

УДК 339.5; 339.9
JEL: F10; O19
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-40-46>

МИТНИЙ ТАРИФ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ УКРАЇНИ З ЄС

©2025 ІЩУК Ю. А., КУШКО З. І.

УДК 339.5; 339.9
JEL: F10; O19

Іщук Ю. А., Кушко З. І. Митний тариф як інструмент регулювання експортно-імпортних операцій України з ЄС

У статті розглянуто митний тариф як ефективний інструмент регулювання експортно-імпортних операцій України з Європейським Союзом. Проаналізовано механізми функціонування митного тарифу в умовах поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Особливу увагу приділено питанням гармонізації митних ставок, їх впливу на конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку та підтримці вітчизняного виробника. Визначено основні проблеми та перспективи вдосконалення тарифного регулювання для стимулювання зовнішньоекономічної діяльності та інтеграції України в європейський економічний простір. У рамках дослідження відзначено, що митний тариф є не лише економічним, а й політичним інструментом, здатним впливати на розвиток двосторонніх відносин між Україною та Європейським Союзом. Гармонізація митних ставок сприяє зменшенню бар'єрів у торгівлі, підвищенню прозорості митних процедур і стимулюванню конкурентного середовища. Разом із цим, ефективне використання митного тарифу може знизити ризики для національного виробника, захищаючи його від недобросовісної конкуренції та сприяючи розвитку експортного потенціалу. Важливим аспектом є аналіз впливу тарифного регулювання на структурні зміни в зовнішній торгівлі України. Результати дослідження вказують на необхідність вдосконалення підходів до визначення митних ставок, з урахуванням галузевих пріоритетів, соціально-економічних наслідків та міжнародних зобов'язань. Гармонізація тарифів у контексті інтеграційних процесів сприятиме розвитку внутрішнього ринку України, збільшенню інвестиційної привабливості та забезпеченню стабільного економічного зростання. Ефективне використання митного тарифу як інструменту економічної політики сприятиме не лише зростанню обсягів торгівлі з Європейським Союзом, але й зміцненню позицій України як важливого учасника міжнародної економічної спільноти, інтеграції до європейського економічного простору та розвитку внутрішнього ринку. Водночас, удосконалення тарифного регулювання має враховувати необхідність адаптації до умов глобалізації, потреби вітчизняного бізнесу та збереження економічної безпеки держави. Таким чином, митний тариф виступає ключовим елементом економічної політики України, який впливає на ширший спектр питань – від конкурентоспроможності українських товарів на міжнародних ринках до стимулювання інноваційного розвитку національної економіки.

Ключові слова: митний тариф, експортно-імпортні операції, Україна, Європейський Союз, зона вільної торгівлі, економічна інтеграція.

Рис.: 5. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

Іщук Юлія Анатоліївна – доктор філософії, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: yu.ishuk@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4187-7816>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GXH-2065-2022>

Кушко Зоряна Ігорівна – студентка, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: kushko.z@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1436-3720>

UDC 339.5; 339.9
JEL: F10; O19

Ishchuk Yu. A., Kushko Z. I. Customs Tariff as a Tool for Regulating Ukraine's Export-Import Operations with the EU

The article considers the customs tariff as an effective tool for regulating export-import operations between Ukraine and the European Union. The mechanisms of functioning of the customs tariff in the conditions of the deep and comprehensive free trade area between Ukraine and the EU are analyzed. Particular attention is paid to the issues of harmonization of customs rates, their impact on the competitiveness of Ukrainian goods in the European market and support for domestic manufacturers. The main problems and prospects for improving tariff regulation to stimulate foreign economic activity and integration of Ukraine into the European economic space have been identified. Within the framework of the study, it was noted that the customs tariff is not only an economic, but also a political tool that can influence the development of bilateral relations between Ukraine and the European Union. Harmonization of customs rates helps to reduce barriers to trade, increase the transparency of customs procedures and stimulate the competitive environment. Along with this, the effective use of the customs tariff can reduce the risks for the national producer, protecting it from unfair competition and contributing to the development of export potential. An important aspect is the analysis of the impact of tariff regulation on structural changes in Ukraine's foreign trade. The results of the study indicate the need to improve approaches to determining customs rates, taking into account sectoral priorities, socioeconomic consequences and international obligations. Harmonization of tariffs in the context of integration processes will contribute to the development of the domestic market of Ukraine, increase investment attractiveness and ensure stable economic growth. The efficient use of the customs tariff as a tool of economic policy will contribute not only to the growth of trade with the European Union, but also to the strengthening of Ukraine's position as an important participant in the international economic community, integration into the European economic space and the development of the internal market. At the same time, the improvement of tariff regulation should take into account the need to adapt to the conditions of globalization, the needs of domestic business and the preservation of the economic security of the State. Thus, the customs tariff is a key element of Ukraine's economic policy, which affects a wider range of issues – from the competitiveness of Ukrainian goods in international markets to the stimulation of innovative development of the national economy.

Keywords: customs tariff, export-import operations, Ukraine, the European Union, free trade zone, economic integration.

Fig.: 5. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 9.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС відкрила нові можливості для розвитку взаємовигідної торгівлі, але водночас поставила перед українським бізнесом і регуляторами нові виклики, пов'язані з адаптацією митної політики до стандартів ЄС. Митний тариф є одним із ключових інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який забезпечує баланс між національними економічними інтересами та інтеграцією у світову економіку. Для України, яка активно розвиває торговельні відносини з країнами Європейського Союзу (ЄС), митний тариф відіграє особливу роль у формуванні умов для ефективного функціонування експортно-імпортних операцій.

У сучасних умовах інтеграції України до європейського економічного простору питання митного регулювання стає все більш актуальним. Удосконалення митного тарифу є важливим інструментом для захисту національних виробників, стимулювання експорту, а також забезпечення відповідності торговельної політики міжнародним зобов'язанням. Водночас недоліки в митному регулюванні можуть спричинити перешкоди для інтеграції України в європейський ринок і негативно вплинути на конкурентоспроможність вітчизняної економіки. Вивчення ефективності митного тарифу як інструменту регулювання експортно-імпортних операцій з ЄС є необхідним для формування оптимальної стратегії зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз митного тарифу як інструменту регулювання експортно-імпортних операцій України з ЄС є ключовим для оцінки ефективності зовнішньоекономічної політики. Останні дослідження дозволяють виокремити кілька основних напрямів. Зокрема, Т. О. Дяченко [8], М. Є. Адамів та Д. Є. Левочко [1] наголошують на важливості застосування диференційованих тарифів для сприяння експорту окремих видів української продукції на ринки ЄС. Проте залишаються відкритими питання адаптації митного тарифу України до змін у регуляторному середовищі ЄС.

Метою статті є аналіз ролі митного тарифу як інструменту регулювання експортно-імпортних операцій України з ЄС і виявлення його впливу на динаміку зовнішньоторговельних відносин в умовах євроінтеграції.

Митне регулювання відіграє вирішальну роль у зовнішньоекономічній політиці України. Воно створює необхідні рамки для регулювання потоків товарів, послуг, капіталів і робочої сили через національні кордони. Складові митно-тарифного регулювання, такі як мита, податки та інші збори, є фундаментальними елементами, що впливають на структуру міжнародної торгівлі та економічну стабільність держави.

Національне митне регулювання України базується на принципах Декларації про державний суверенітет, яка надає країні право самостійно формувати митну політику та розвивати власну митну систему. Це забезпечує Україні можливість захисту своїх економічних інтересів, особливо в контексті глобалізації та зростаючої конкуренції на міжнародних ринках.

Державна митна служба, як основний уповноважений орган, виконує ключову роль у регулюванні митних процедур, включно зі збором мит, контролем за дотриманням митного законодавства, а також застосуванням міжнародних договорів. Митний кодекс України сприяє імплементації ефективних регуляторних механізмів, що адаптовані до міжнародних стандартів та практик [1, с. 109].

Використання різноманітних митних тарифів, включно з преференційними, пільговими та повними ставками, дозволяє Україні формувати гнучку економічну політику. Спеціальні види мит, такі як антидемпінгові та компенсаційні, виступають як ефективні інструменти захисту вітчизняного виробництва від недобросовісної конкуренції та субсидованих імпортних товарів [2, с. 158].

На міжнародному рівні Україна активно співпрацює з такими організаціями, як СОТ, Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, що сприяє розробці та вдосконаленню правил міжнародного митного регулювання. Ці взаємодії допомагають укладати митні союзи й угоди про вільну торгівлю, відкриваючи нові горизонти для української зовнішньоекономічної діяльності та забезпечуючи вигідні умови для національних експортерів [3, с. 272].

Протягом 2020–2023 рр. відсоткові співвідношення доходів бюджету, які надходили від ввізного

мита, та їх відношення до ВВП відзначалися змінами, які можна спостерігати на *рис. 1*.

Україна, як країна з розвинутою економікою, активно взаємодіє зі світовими партнерами через зовнішньоекономічні відносини. Аналізуючи статистичні дані, наведені на *рис. 1*, можна визначити певні тенденції в митній політиці країни, що відображаються в доходах бюджету та участі імпортного мита у формуванні «обличчя» економіки України [5].

У 2021 р. спостерігається зниження частки надходження імпортного мита в доходах бюджету порівняно з 2022 р. Однак уже наступного року маємо позитивну динаміку – поступове зростання цього показника. З аналізу статистичних даних видно, що частка надходження імпортного мита у валовому внутрішньому продукті (ВВП) України загалом відзначається тенденцією до падіння протягом 2020–2023 рр.

Для кращого розуміння функціонування митно-тарифної системи України у 2023 році проведено аналіз структури експорту та імпорту з різними країнами, що дозволило виявити динаміку торгівлі, визначити основних партнерів та ефективність угоди. Такий підхід допомагає зрозуміти, наскільки ЗВТ сприяє розвитку та розширенню торговельних зв'язків України з країнами Європейського Союзу та іншими партнерами [6, с. 254].

Україна, завдяки інтенсивним торговельним зв'язкам, активно розширює обсяг свого експорту,

де критичну роль відіграють такі країни, як Китай, Туреччина та Польща. За даними *рис. 2*, експорт до Китаю у 2023 р. становив 682357,4 тис. дол. США, до Туреччини – 462215,9 тис. дол. США та до Польщі – 390392,4 тис. дол. США.

Особливу роль відіграють торговельні відносини між Україною та Європейським Союзом, які підтверджуються великим обсягом експорту до країн ЄС. На фоні цього виділяються інші стратегічні партнери, такі як США, Індія та Іспанія, які також сприяють збільшенню показників українського експорту. Це свідчить про великий потенціал українських підприємств та їхньої продукції на міжнародному ринку, підтверджуючи успішну інтеграцію України в глобальну економіку.

Тарифна політика та система імпорту в Україні визначаються низкою факторів, серед яких особливо виділяється активна роль Китаю та країн Європейського Союзу в постачанні товарів. На основі даних, наведених на *рис. 3*, можна відзначити, що Китай займає провідне положення як головний постачальник товарів в Україну – його імпорт досягає значної суми в розмірі 1050720,1 тис. дол. США.

Значна частка імпорту також надходить з країн Європейського Союзу – Франції, Чехії та Швейцарії, що свідчить про важливість європейського регіону в структурі імпорту України. Згідно з угодою, Україна має спеціальні тарифні квоти для ряду товарів, що регулює імпорتنу політику та сприяє міжнародній торгівлі.

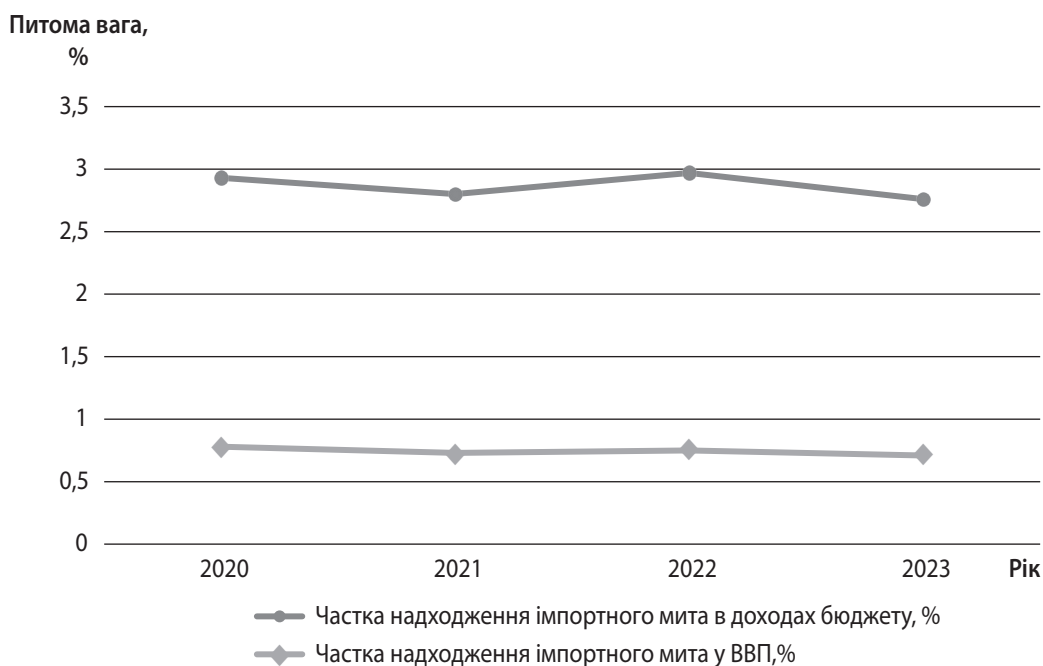

Рис. 1. Зміни питомої ваги імпортного мита в доходах бюджету та у ВВП

Джерело: сформовано за даними [4].

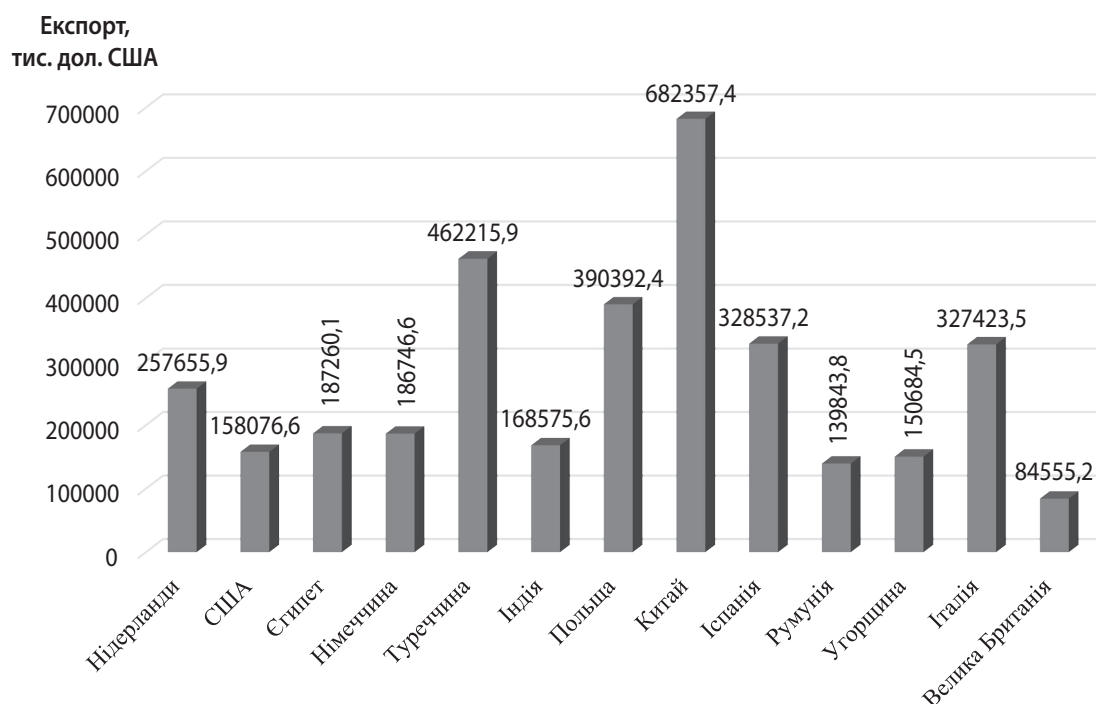

Рис. 2. Експорт з України у 2023 р. за країнами, тис. дол. США

Джерело: сформовано за даними [7].

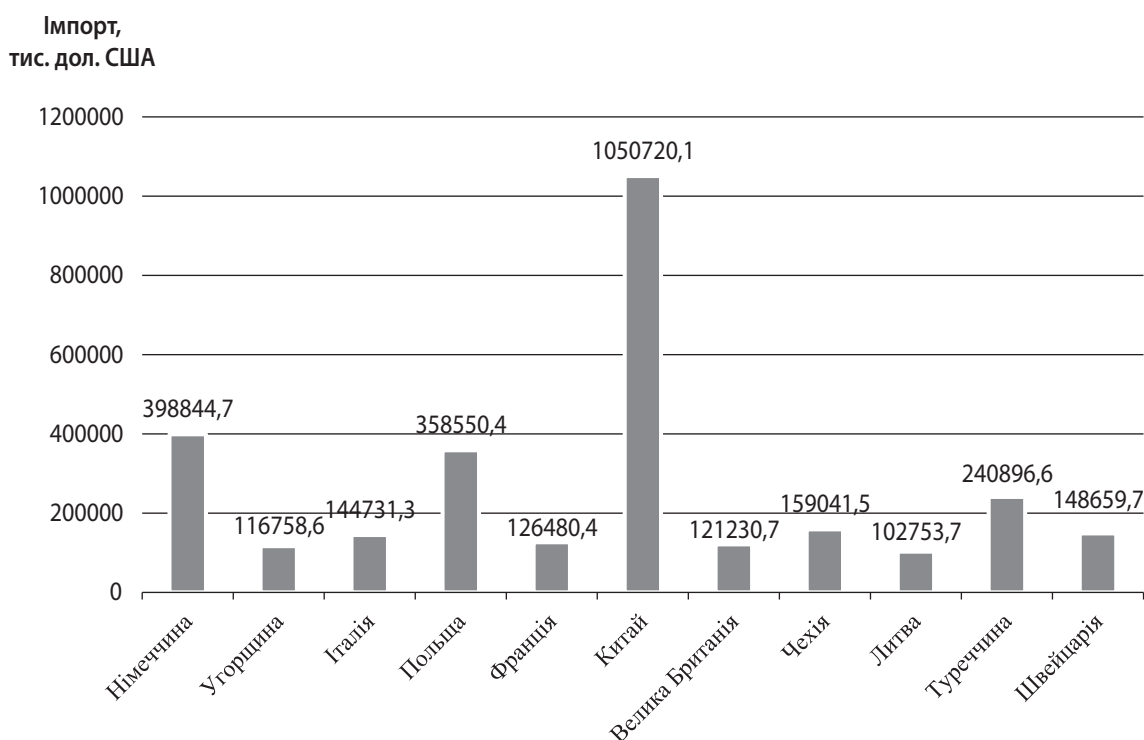

Рис. 3. Імпорт в Україну у 2023 р. за країнами, тис. дол. США

Джерело: сформовано за даними [7].

Проте важливо підкреслити, що імпортна структура не обмежується лише однією країною чи регіоном, про що свідчить різноманітність джерел постачання. Зокрема, країни Європейського Союзу

значно впливають на структуру імпорту, регулюючи тарифні квоти для різних видів товарів [8].

Щодо митно-тарифної системи України, то важливим є аспект модифікації тарифних ставок.

Але для вивчення ефективності тарифної системи важливо враховувати також інші фактори, а саме: результативність митного контролю, спрощення митних процедур і боротьба з корупцією. Зміна тарифів у цьому контексті може відігравати ключову роль у впливі на економіку та зовнішньоекономічну сферу України.

Україна, яка вивчає досвід інших країн і вдосконалює свою митно-тарифну політику, прагне забезпечити сприятливі умови для розвитку міжнародної торгівлі та збереження економічної стабільності. Митні тарифи є одним із ключових інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що відіграє суттєву роль у формуванні зовнішньоекономічного балансу країни.

Рис. 4 відображає динаміку тарифних ставок в Україні протягом 2016–2021 рр. За період з 2016 р. по 2018 р. спостерігалось зниження тарифів на 14%, що може свідчити про стратегію держави у зниженні митних бар'єрів для стимулювання міжнародної торгівлі та залучення іноземних інвестицій.

Згідно з наведеними даними, ставки залишалися стабільними протягом 2018–2019 рр., але з 2020 р. відбулося різке збільшення тарифів на 37,3%. Це стрімке зростання може бути результатом різних факторів, включно зі збільшенням витрат на енергію, змінами в регуляторній політиці чи іншими економічними викликами.

У сучасних умовах глобалізації, фінансовий стан країни тісно пов'язаний з ефективністю її зовнішньоекономічних відносин, що визначає її місце у світовій економіці. Коефіцієнт покриття ім-

портом/експортом у 2022 р. на рівні 0,90 свідчить про дефіцит торгівлі (рис. 5).

Доходи від зовнішньоекономічної діяльності відіграють визначальну роль у формуванні бюджетних надходжень, забезпечуючи фінансову стабільність держави. Тарифи, податки та збори формують прибуток від торгівлі, а їхні зміни впливають на економіку загалом.

Табл. 1 відображає процес лібералізації зовнішньої торгівлі України шляхом поетапного зниження ставок ввізного мита відповідно до зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію. Дані табл. 1 демонструють, що ставки мита на всі групи товарів суттєво знизилися з моменту набуття чинності Угоди, особливо для промислових товарів. Це свідчить про прогрес у створенні зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Отже, Україна, інтегруючись у світову економіку, здійснює гармонізацію своєї митної політики з міжнародними стандартами, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Зростання відкритості ринків, уніфікація законодавства та ефективність інструментів митного регулювання стають ключовими факторами в забезпеченні сталого економічного розвитку та впровадженні кращих практик у сфері зовнішньоекономічних відносин.

У табл. 2 відображено основні напрями реформування митної системи України, які передбачають перегляд наявних митних тарифів та їх гармонізацію з міжнародними стандартами, враховуючи рекомендації таких провідних міжнародних організацій, як СОТ, МВФ і Світовий банк, а також особливості різних галузей національної економіки.

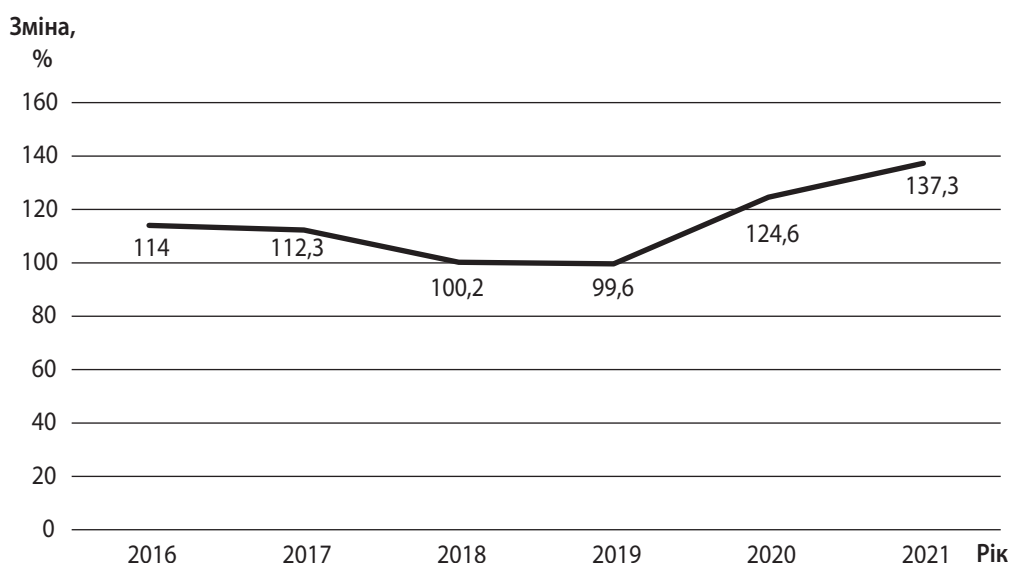

Рис. 4. Зміна тарифних ставок в Україні за 2016–2021 рр., %

Джерело: сформовано за даними [9].

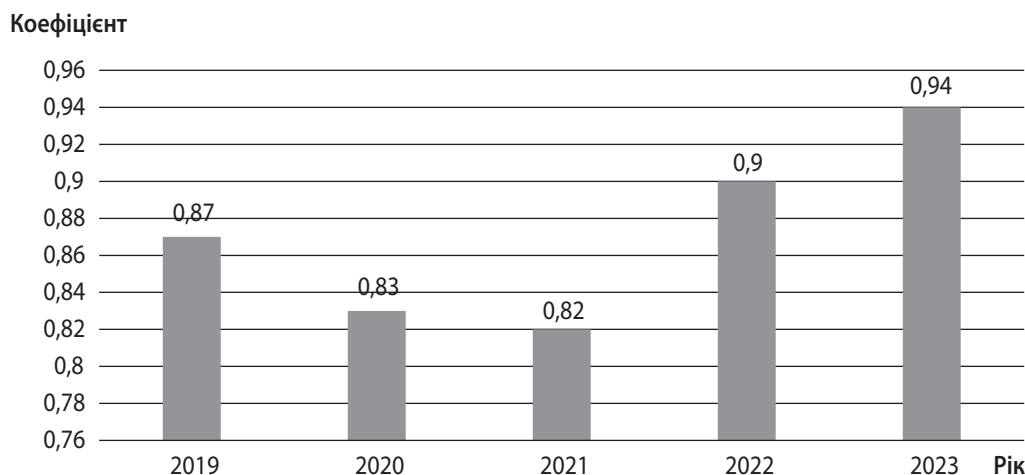

Рис. 5. Динаміка коефіцієнта покриття експортом імпорту 2019–2023 рр.

Джерело: сформовано за даними [7].

Таблиця 1

Перегляд ставок ввізного мита між Україною та Європейським Союзом під час реалізацій положень Угоди про асоціацію

Група товарів	Середньоарифметичні ставки ввізного мита, %					
	Ставки базові (до підписання Угоди)		Ставки після набуття чинності угоди (2016 р.)		Ставки після закінчення 10-річного перехідного періоду (2026 р.)	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
За всією товарною номенклатурою	4,95	7,6	2,24	0,5	0,32	0,05
За групами HS 01-24	9,24	9,8	6,77	0,6	1,38	0,24
За промисловими товарами (HS 25-27)	3,67	3,9	1,12	0,5	0,00	0,00

Джерело: складено за даними [4].

Таблиця 2

Головні положення щодо перегляду митних тарифів у міжнародній торгівлі товарами в Україні

Нинішня ситуація	Пропозиції на майбутнє
<i>Напрями перегляду умов членства України в СОТ</i>	
Скасування та припинення застосування експортного мита на сировинні товари, відповідно до вимог ЄС, а також відповідно до рекомендацій СОТ, МВФ і Світового банку	Збереження експортного мита на конкретні сировинні товари, такі як лом чорних металів або насіння соняшнику, які використовуються у виробництві українськими виробниками товарів
Зменшення величини мита при ввезенні товарів з одночасним розширенням обсягу оподаткування ПДВ відповідно до рекомендацій МВФ і Світового банку	Зниження ввізного мита при одночасному розширенні обсягу оподаткування ПДВ відповідно до галузевих характеристик (врахування стану кожної галузі)

Джерело: складено за даними [4].

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз показав, що адекватне застосування митних тарифів може суттєво впливати на розвиток вітчизняної економіки, стимулюючи виробництво, захищаючи внутрішній ринок

і збільшуючи бюджетні надходження через митні платежі. Результати дослідження підтверджують, що гармонізація митних тарифів з нормами ЄС сприяла збільшенню товарообігу між Україною та ЄС, а також поліпшенню структури зовнішньо-

торговельного балансу. Водночас виявлено певні виклики, такі як необхідність подальшої адаптації українського законодавства до європейських стандартів та вдосконалення механізмів використання тарифних квот. Враховуючи поточну економічну ситуацію та міжнародні зобов'язання України, рекомендується подальше реформування митної політики, що передбачає більшу гнучкість і відповідність потребам ринку з метою оптимізації експортно-імпортних операцій. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адамів М. Є., Левочко Д. Є. Ключові тенденції розвитку митних систем в умовах глобалізації та європейської інтеграції. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2020. Т. 2. № 2. С. 109–118. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2020.02.109>
2. Батанова Л. О., Кухарук І. О. Проблемні аспекти застосування мита в Україні. *Lex Portus*. 2018. № 2. С. 158–168. DOI: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.2.2018.13>
3. Адамів М. Є., Горбаль Н. І., Коць І. І. Роль митної системи у забезпеченні конкурентоспроможності ЄС в умовах сталого розвитку. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. Т. 3. № 2. С. 272–279. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.02.272>
4. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua>
5. Додін Є. В., Серафимов В. В. Міжнародне співробітництво з питань митної справи: навч. посіб. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2012. 175 с.
6. Мотузка О., Скиба Г. Напрями та інструменти розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 4. С. 254–255. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-37>
7. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Дяченко Т. О. Особливості митно-тарифного регулювання України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 125. Ч. І. С. 128–137. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/2666/2370>
9. Статистика митниці. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

REFERENCES

- Adamiv, M. Ye., and Levochko, D. Ye. "Kliuchovi tendentsii rozvytku mytnykh system v umovakh hlobalizatsii ta yevropeiskoi intehtatsii" [Key Trends in the Development of Customs Systems in the Conditions of Globalization and European Integration]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, vol. 2, no. 2 (2020): 109-118. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2020.02.109>
- Adamiv, M. Ye., Horbal, N. I., and Kots, I. I. "Rol mytnoi systemy u zabezpechenni konkurentospromozhnosti YeS v umovakh staloho rozvytku" [The Role of the Customs System in Ensuring EU Competitiveness in Conditions of Sustainable Development]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, vol. 3, no. 2 (2021): 272-279. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.02.272>
- Batanova, L. O., and Kukharuk, I. O. "Problemni aspekty zastosuvannia myta v Ukraini" [The Problematic Aspects of Applying Duties in Ukraine]. *Lex Portus*, no. 2 (2018): 158-168. DOI: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.2.2018.13>
- Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy. <https://customs.gov.ua>
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- Diachenko, T. O. "Osoblyvosti mytno-taryfnoho rehulivannia Ukrainy" [Peculiarities of Customs and Tariff Regulation of Ukraine]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, iss. 125, part 1 (2015): 128-137. <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/2666/2370>
- Dodin, Ye. V., and Serafimov, V. V. *Mizhnarodne spivrobitnytstvo z pytan mytnoi spravy* [International Cooperation on Customs Matters]. Odessa: NU «Odeska yurydychna akademiia», 2012.
- Motuzka, O., and Skyba, H. "Napriamy ta instrumenty rozvytku zovnishnyoi torhivli Ukrainy z krainamy YeS" [Directions and Tools for the Development of Ukraine's Foreign Trade with EU Countries]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 4 (2023): 254-255. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-37>
- "Statystyka mytnytsi" [Customs Statistics]. *Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy*. <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>